

Genomsökande av fordon enligt polislagen 20 a §

”En paragraf som öppnar möjligheter för poliser”

Tomas Barsoum

Erik Lennemar

Sammanfattning

Polislagen 20 a § är relativt ny, lagen trädde i kraft 1 juli, 2006. PL 20 a § ger polismannen på fältet möjlighet, att under vissa omständigheter och med eget beslut, undersöka ett eller flera fordon efter vapen och andra farliga föremål på samma sätt som man tidigare endast kunnat göra på personer genom kroppsvisitation. Polislagens tillägg tillkom efter att man upptäckt att det ute i samhället finns stort omlopp av illegala vapen, speciellt i kriminella kretsar.

Vapenhanteringen har även sjunkit i åldrarna, man har gjort vapenbeslag på personer som är ner till 16-17 år. De kriminella personer och grupper som innehar illegala vapen rör sig oftast i fordon och över hela landet, fordonen används ofta som förvaringsplats för vapen då det innan PL 20 a § tillkomst behövts beslut från en förundersökningsledare och även en misstanke om brott. För att kunna förebygga detta har PL 20 a § arbetats fram för att komplettera nuvarande lagstiftning och utöka möjligheterna för polisen att med låg misstanke söka efter vapen och farliga föremål och i förlängningen, förebygga allvarliga brott mot liv och hälsa.

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i> _____	<i>1</i>
Syfte _____	1
Frågeställningar _____	1
Avgränsningar _____	1
Tillvägagångssätt _____	2
Bakgrund _____	3
Allmänna principer för polisingripanden _____	5
Behovsprincipen _____	5
Proportionalitetsprincipen _____	6
Polislagen 19 § förebilden _____	7
Genomsökande av fordon _____	7
Brottsförebyggande syfte _____	8
Tvångsmedel _____	8
Husrannsakan _____	8
Beslag enligt rättegångsbalken 27:14 a § _____	9
Förverkande av specifikt brottsverktyg enligt Brottsbalken 36 kap. 3 § _____	10
Allmänt om illegala vapen _____	11
<i>Resultat</i> _____	<i>12</i>
Intervjuer _____	13
Kritisk granskning av resultatet _____	15
Resultatsammanfattning _____	15
<i>Diskussion</i> _____	<i>15</i>
Slutsatser _____	16
<i>Referenser</i> _____	<i>17</i>
Bilaga 1 _____	<i>I</i>

Inledning

Vi har beslutat att skriva om en ny paragraf som tillkommit polislagen, PL 20 a §. Paragrafen innefattar polismans rätt att genomsöka fordon efter vapen, den trädde i kraft den 1 juli 2006. Vår avsikt med detta arbete är att fördjupa oss i denna regel och undersöka varför lagen uppkom och om den motsvarat förväntningarna. Vi hoppas att detta arbete skall ge större kännedom om lagen och att läsaren enkelt förstår dess innebörd. Eftersom paragrafen är relativt ny har den hittills aldrig nämnts på polisutbildningen i Umeå, därför har vi detta arbete i åtanke för eleverna.

Syfte

Detta arbete syftar till att lyfta fram en ny paragraf i polislagen 20 a §. Vi anser att denna paragraf är till stor hjälp för poliser i deras yrkesutövning. Vi vill få fram de möjligheter som paragrafen öppnar genom att ge polismän mer kunskap om lagen. Då regeln inte har kommenterats i så många böcker vill vi med detta arbete framhäva lagen och möjliggöra för läsare som är intresserade av regeln att fördjupa sig i den genom detta arbete.

Frågeställningar

- Varför lagen uppkom och om lagen i dagsläget motsvarat polismans förväntningar?
- Varför får polisman besluta om en undersökning enligt polislagen 20 a §?
- Mot vem/vilka är lagen tänkt att nyttjas mot?
- Kan PL 20 a § minska omloppet av illegala vapen i landet?
- Är PL 20 a § praktiskt användbar för polisman?

Avgränsningar

Vi har sökt information om lagen på många ställen, vi har dock inte funnit något rättsfall som behandlar PL 20 a § som kan vara vägledande. Vi har även upptäckt att lagen är relativt okänd för många polismän, detta beror nog på att regeln är ny samt att den inte är ordentligt presenterad för polismännen. Vi saknar även statistik om just PL 20 a § då vi inte funnit någon publicerad sådan.

Tillvägagångssätt

Arbetet som vi skrivit om PL 20 a § har genomförts genom att vi har sökt information om den via litteratur såsom Polislagen en kommentar, propositionen som vägleder PL 20 a §. Vi har även funnit en rapport från Justitieutskottet som gjort att vi kontaktat dem, genom kontakten med dem har vi tagit del av en enkät som skickats ut till flera polismyndigheter ute i landet. Vi har intervjuat ett antal poliser men enbart använt oss av två intervjuer i detta arbete. Vi har pratat med en polisstudent som varit med vid en undersökning enligt PL 20 a §. Vi har varit i kontakt med flera polismyndigheter för att söka statistik, utan lyckat resultat. Vi har även sökt information på Internet bl.a. Brå:s hemsida och Nordstedts Juridik samt flera andra Internet sidor, även där har vi inte funnit relevant information som kan användas i detta arbete.

Efter att ha granskat den information vi sammanställt i detta arbete har vi diskuterat vad som kommit fram. Det vi författare kom fram till vid vår diskussion redovisas nedan som en slutsats.

Polislagen 20 a §

”En polisman får genomsöka ett fordon i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken”. Lag (2006:387)

Bakgrund

Poliser i Stockholm upptäckte att hanteringen med illegala vapen bland kriminella gäng ökade oroväckande snabbt. Allt fler i den undre världen upptäcktes ha tillgång till illegala vapen och det var stort omlopp av vapen. Man upptäckte även att vapen blev vanligare hos unga personer, ibland runt 16-17 år.¹ Samtidigt som fler illegala vapen var i omlopp hade polisen få möjligheter till att beslagta och leta efter vapen då dessa allt oftare förvarades i de kriminellas fordon. Fordonet blev en alltmer populär förvaringsplats då krogar och nöjesinrättningar börjat utrusta sina entréer med metalldetektorer och grundligare inträdeskontroll genomförs. Detta sammantaget med att det tidigare krävts beslut om husrannsakan enligt RB 28: 1 § och därmed skäligen misstanke om brott med fängelse som påföljd, gjorde det svårare för polis att undersöka fordon i förebyggande syfte². Personer kunde enligt PL 19 § kroppsvisiteras i förebyggande syfte, under särskilda omständigheter, för att leta efter bl.a. vapen. Denna paragraf innefattar dock inte husrannsakan i bil eller lokal³.

Med samlade krafter från poliser tillhörande olika enheter lade man fram ett förslag om en lagändring som skulle kunna bearbeta detta och kunna användas av poliser i hela landet. Man ville få möjligheten att lättare ta vapen från kriminella och förebygga att människor skulle komma till skada. Man menade att en kriminell person med vapen enbart har tre syften, att hota, skada eller döda. Detta ville man motverka och förebygga genom att lämna in ett nytt lagförslag till Justitiedepartementet. Man hänvisade till polislagen 19 §.

För att undersöka behovet om en ny lagstiftning som gav poliser i brottsförebyggande syfte möjlighet att genomsöka fordon efter vapen och andra farliga föremål i fordon motsvarande

¹ Artikel i Svensk Polis

² Prop 2005/06:113 sid. 20

³ Berggren och Munck (2007) *Polislagen en kommentar* sid 133-137

den som finns att kroppsvisitera enligt Polislagen 19 § 2 st 1p skickades på uppdrag av Justitiedepartementet en enkät⁴ ut till Rikskriminalpolisen samt 8 polismyndigheter i landet.

Enligt många enkätsvar hade det blivit allt vanligare att kriminellt belastade personer skaffade sig vapen. Det var i dessa kretsar status att ha tillgång till kraftfulla skjutvapen. Vapen användes för att ”ge skydd” och för att ”hämnas oförrätter”⁵. Vapen användes också i samband med rån och andra tillgreppsbrott. Tidvis ligger olika gäng och organisationer ”i krig” med varandra och under sådana perioder förekom vapen i än större utsträckning. Man hade även observerat att grupper och personer som tidigare inte använde sig av vapen numera uppträder beväpnade. Av polisens svar framgick vidare att kriminella personer allt oftare använde fordon för att transportera och förvara vapen och andra farliga föremål. Vapnen och föremålen kunde på så sätt finnas i personernas omedelbara närhet utan att behöva bäras. Tungt kriminella rörde sig ofta över hela landet i sina fordon. Vissa grupperingar använde fordon som mobila vapenupplag.

En förklaring till att fordon användes som förvaringsplats för vapen och andra farliga föremål var enligt enkätsvaren att de kriminella kände till att undersökning av fordon krävde beslut om husrannsakan och att de då måste finnas en skälig misstanke om brott samt att beslut måste fattas av behörig person (FU ledare). De kriminella använde sig av fordon som ofta var registrerade på andra personer, detta försvårade för polisen att genomföra husrannsakan i de fordonen. Detta har lett till att personer involverade i organiserad brottslighet ofta förvarade sina illegala vapen i bilar som parkeras i närheten av den nöjeslokal de besöker. Uppstår sedan konflikter med entrévärdar, ordningsvakter eller andra kroggäster finns vapen att hämta på nära håll.

Ett förödande exempel var Stureplansmorden⁶ 1994 som begicks av Tommy Zethraeus och Guillermo Marques Jara då de efter en konflikt med krogvakter hämtade vapen som de använde mot entrén till en restaurang där bl.a. fyra personer omkom. Under 2000-talet har företeelsen blivit vanligare i Stockholm och Göteborg. Det har i regel handlat om hämndaktioner från kriminella gäng, som nekats inträde tidigare under kvällen.⁷

⁴ Egerstedt 2004 PM ”En ny möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon”

⁵ Prop 2005/06:113 sid. 20

⁶ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Stureplansmorden>

⁷ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Krogskott>

En ny bestämmelse skulle enligt polisen leda till ett ökat antal beslag av vapen och andra farliga föremål samt till fler lagföringar beträffande vapenbrott⁸. Detta skulle i sin tur betyda mycket för det brottsförebyggande arbetet. Många skottlossningar och allvarliga personskador skulle kunna förhindras.

Justitiedepartementet tog åt sig av polisernas förslag och kom fram till att en lagändring borde ske för att i brottsförebyggande syfte motverka och minska omloppet av illegala vapen.

Allmänna principer för polisingripanden

PL 8 § *En polisman som har att verkställa en tjänsteuppgift skall under iakttagande vad som är föreskrivs i lag eller annan författning ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Måste tvång tillgripas, skall detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att avsedda resultatet skall uppnås.*

Ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheter som avses i 2 kap. regeringsformen får ej grundas enbart på bestämmelserna i första stycket.

De två principer som första stycket ger uttryck för är behovsprincipen (första meningen) och proportionalitetsprincipen (andra meningen). Dessa principer är allmänna och ska beaktas vid alla polisingripanden.

PL 8 § ska i kombination med PL 1 §, polisens uppgifter gentemot samhället, ligga till grund för att polisen skall fullgöra sin plikt och att vidta de åtgärder som är försvarliga för att fullgöra dess uppgifter.⁹

Behovsprincipen

Behovsprincipen innebär att en polisiär åtgärd endast får användas om den är nödvändig för att fullgöra myndighetsutövningen.¹⁰ Behovsprincipen kan delas in i fyra moment som ska beaktas vid varje ingripande: minsta möjliga ingripande, ändamålsenlighet, tillräcklighet och kortast möjliga varaktighet.

Med **minsta möjliga ingripande** menas att om flera olika medel står till buds

⁸ Egerstedt 2004 PM "En ny möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon"

⁹ Berggren och Munck 2007 "Polislagen en kommentar" sid 56

¹⁰SOU 1979: 6 s. 294

så ska man använda det som innebär minsta påverkan i den enskildes rätt och frihet eller annat motstående intresse. Denna princip anses gälla generellt och avser alla former av ingripanden och användning av tvångsmedel. För att en åtgärd ska vara tillåten ska den vara **ändamålsenlig**, åtgärden ska syfta till att uppnå det avsedda resultatet. Är det inte ändamålsenligt är det inte heller nödvändigt och i slutändan otillåtet. Det samma gäller för åtgärder som är olämpliga (trots att de kanske skulle kunna uppnå det avsedda resultatet), omöjliga eller orimliga att utföra för den som det ålagts. I fall som dessa kan polisen bli tvungen att använda sig av andra tillåtna åtgärder eller låta bli att ingripa. När man ska bedöma vilken åtgärd som kan bli aktuell ska man göra en objektiv bedömning av de sannolika verkningarna av ett tänkt ingripande. Om flera alternativ som är lämpliga och likvärdiga är tillgängliga ska det alternativ som är lindrigast och bäst ämnat att uppfylla syftet användas. Kravet på **tillräcklighet** innebär inte att åtgärden fullständigt måste avlägsna faran eller störningen. Många gånger får polisen acceptera att åtgärden endast ger delvis önskat resultat. Kravet på **kortast möjliga varaktighet** innebär att åtgärden bara får fortgå tills det att man uppnått syftet med åtgärden eller den visar sig vara resultatlös. Detta gäller både ingrepp mot person och egendom. Särskilt viktigt blir det naturligtvis då åtgärden riktar sig mot den enskildes personliga frihet och integritet.¹¹

Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen innebär att man ska ta hänsyn även till den skada som ingreppet kan medföra på ett annat (motstående) intresse. Ingreppet måste anpassas efter faran eller störningen och får inte medföra större skada/intrång än vad själva faran eller störningen utgör. Skadan får inte heller stå i uppenbart missförhållande till ingreppets syfte, utan det måste finnas en rimlig proportion mellan medel och mål. Ingrepp i personlig frihet och integritet är allvarligare än ingrepp mot egendom eller andra ekonomiska intressen¹².

¹¹ SOU 1979: 6 s. 294

¹² Prop 2005/06:113 sid. 23

Polislagen 19 § förebilden

Förebilden till PL 20 a § är främst PL 19 § 2 st. 1 p¹³ som lyder:

En polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne i den utsträckning som är nödvändig

- 1. av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål skall kunna tas om hand, eller*
- 2. för att hans identitet skall kunna fastställas.*

En polisman får också kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter

- 1. vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, eller*
- 2. föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom, om det finns särskild anledning anta att den som avses med åtgärden bär ett sådant föremål med sig och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att föremålet kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Lag (2003:858)*

Förutsättningarna är motsvarande i polislagen 20a § men skillnaden är då att ett fordon genomsöks, möjligheten att genomsöka fler fordon finns, om man har anledning att anta att det finns vapen i fler fordon¹⁴.

Genomsökande av fordon

Vid ett genomsökande av fordon enligt PL 20 a § får polisman även genomsöka slutna förvaringsutrymmen, såsom väskor, man kan även vid behov montera isär bilen om det anses nödvändigt. Fordonet får även genomsökas om det är låst eller om fordonsägaren eller föraren inte finns på plats. Om föraren eller ägaren finns på plats finns inga krav på att

¹³ Prop. 2005/06:113 sid. 20

¹⁴ Berggren och Munck 2007 "Polislagen en kommentar" sid 146

identifieringen ska vara fastställd.¹⁵ Vid genomsökandet av fordonet måste man som i alla andra fall som polisman beakta behovs och proportionalitetsprincipen i PL 8 §¹⁶.

Brottsförebyggande syfte

En husrannsakan i fordon enligt PL 20 a § får beslutas av alla polismän i förebyggande syfte för att söka vapen eller andra farliga föremål som kan användas vid brott mot liv eller hälsa. PL 20 a § husrannsakan måste föregås av att det finns konkreta omständigheter till att genomsöka ett fordon efter vapen. Jämfört med RB 28:1 § reell husrannsakan måste det finnas en förekommen anledning att brott samt att fängelse kan följa¹⁷. Beslutet fattas i detta fall av förundersökningsledare som är åklagare eller en behörig beslutsfattare inom polisen.

Tvångsmedel

Tvångsmedel är i den svenska rättsbeteckningen sådana åtgärder en myndighet eller myndighetsperson har rätt att utföra och som inskränker en persons fri- och rättigheter. Tvångsmedel kan vara olika typer av frihetsberövanden som häktning, gripande eller omhändertagande. Det kan också vara t.ex. kroppsbesiktning, kroppsvisitation, husrannsakan och beslagtagande av egendom.

Husrannsakan

I svensk grundlag skyddas alla mot husrannsakan, 2 kap. 6 § Regeringsformen (RF). Skyddet mot husrannsakan kan enligt 2 kap. 12 § RF begränsas endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett samhälle och som står i proportion till det ändamål som har föranlett åtgärden.

RB 28:1 §

Förekommer anledning, att brott förövats, varå fängelse kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må husrannsakan dock företagas, allenast om brottet förövats hos honom eller den misstänkte gripits där eller

¹⁵ Berggren och Munck 2007 "Polislagen en kommentar" sid. 146

¹⁶ Berggren och Munck 2007 "Polislagen en kommentar" sid. 56

¹⁷ Fitger 2006 "Utdrag ur Rättegångsbalken" sid. 28:4

eljest synnerlig anledning förekommer, att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, med mindre han själv begärt åtgärden.

Husrannsakan är en form av undersökning som används av polisen. Husrannsakan utförs utan medgivande från den eller de som berörs. Husrannsakan är en undersökning av ett hus, rum eller slutet förvaringsställe¹⁸ till skillnad mot en kroppsvisitation som är en undersökning av en person. Syftet är att polisen skall kunna bereda sig tillträde till ett utrymme för att t.ex. säkra bevisning eller finna en person.

Beslag enligt rättegångsbalken 27:14 a §

”Kan föremål skäligen antagas vara förverkat enligt 36 kap 3 § brottsbalken, må det tagas i beslag. Härvid äga bestämmelserna i detta kapitel om beslag motsvarande tillämpning.”

Paragrafen, innehåller regler om beslag i fråga om egendom som avses i 36 kap 3 § BrB.

Enligt 36 kap 3 § BrB kan emellertid egendom under vissa förutsättningar förklaras förverkad utan att något brott har förövats¹⁹. I sådana fall får egendomen tas i beslag enligt PL 20 a §.

För att beslag skall kunna ske måste föremålet vara tillgängligt.²⁰ En husrannsakan enligt rättegångsbalken för eftersökande av föremålet är inte tillåten, men ett föremål kan bli tillgängligt för beslag enligt paragrafen t ex genom en tillämpning av 20 a § polislagen.

¹⁸ Fitger 2006 ”Utdrag ur Rättegångsbalken” sid. 28:3

¹⁹ Westerlund 2005 ”Brott & påföljder” sid.484

²⁰ Diesen 2006 ”Förundersökning” sid. 362

Förverkande av specifikt brottsverktyg enligt Brottsbalken 36 kap. 3 §

”Förverkande får även i annat fall än som avses i 2 § beslutas i fråga om föremål

- 1. som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning,*
- 2. som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till sådan användning, eller*
- 3. som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom och som har påträffats under omständigheter som gav uppenbar anledning att befara att de skulle komma till sådan användning.” Lag (1989:136)*

Syftet med PL 20 a § är att söka efter vapen eller andra farliga föremål som kan påträffas och förverkas enligt BrB 36 kap. 3 §. Punkten 2 i denna paragraf kopplas till PL 20 a § som innefattar andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som ger andledning att befara att de skall komma till sådan användning.

Vad som avgör om ett föremål skall räknas som vapen i denna lag är att föremålet i sin konstruktion är särskilt ägnat att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Föremålet skall inte ha något annat legitimt användningsområde. Exempel på sådana vapen kan vara: Stick- och skärvapen, gatustridsvapen som knogjärn, karatepinnar, batonger mm samt skjutvapen²¹.

²¹ Westerlund 2005 ”Brott & påföljder” sid. 485

Allmänt om illegala vapen

Sverige vapentätt

I förhållande till övriga Europa finns det mycket vapen i Sverige. Vårt stora antal älgjägare och hemvärnsmän gör att vart femte svenskt hushåll har ett legalt skjutvapen. De flesta av vapnen som stjäls i Sverige stjäls ur folks hem.²²

Ett vapen kan bl.a. bli illegalt genom att:²³

1. det har stulits
2. smugglats in i ett land, eller
3. ingått i olagliga affärer.

Vapen- och narkotikahandel är den mest inkomstinbringande brottsligheten i hela världen. Skillnaden mellan dem är att alla led i narkotikahandlingen – från odlingar och förädling till försäljning – är olagliga. Vapenhandeln är däremot från början legal.²⁴

Införsel av illegala skjutvapen till Sverige utgår i huvudsak från områden i världen där det skett stora förändringar eller väpnade konflikter. Dessa förhållanden har bidragit till att det oftast finns stora mängder vapen som hamnat utanför myndigheternas kontroll. Stor del av de illegalt införda skjutvapnen i Sverige kommer från Balkan.

Antalet ”Jugoslavientillverkade” vapen bland de beslag²⁵ som görs i Sverige är fortfarande påfallande stor. I första hand gäller detta enhandsvapen och automatkarbiner.²⁶

²² Bilaga 1, statistik: stulna/förkomna vapen

²³ RPS ”Rapport 2006” sid. 15

²⁴ RPS ”Rapport 2006” sid. 15

²⁵ Bilaga 1, statistik: beslagtagna vapen

²⁶ RPS ”Rapport 2006” sid. 15

Resultat

Efter att ha studerat paragrafen noggrant har vi tagit fram det som vi anser vara mest väsentligt och redovisat det ovan. Vi har med anledning av det kommit fram till:

- Att paragrafen är utformad för att i förebyggande syfte bekämpa illegala vapen
- Att PL 19 § har varit vägledande
- Att polisman får fatta eget beslut om PL 20 a § vid låg misstanke
- Att det finns i dagsläget inga prejudicerande rättsfall
- Att paragrafen ger sekundärt ingång till andra brott som narkotikabrott och stöldbrott

I början av 2000-talet började man att bearbeta ett lagförslag som innebar att man skulle underlätta för polisman att genomsöka fordon efter vapen, man insåg att det var stort omlopp av illegala vapen samt att vapenhanteringen bland kriminella ökade, vapnen förvarades och transporterades ofta vapnen i fordon.²⁷ Med underlag av detta tittade man på PL 19 § och bearbetade en liknande paragraf fast undersökningen skulle genomföras i fordon, 3 år senare den 1 juli 2006 trädde PL 20 a § i kraft.

Paragrafen är utformad till att användas i förebyggande syfte för att bekämpa illegala vapen. Tidigare har man enbart haft möjlighet att leta specifika vapen genom husrannsakan eller liknande då ett brott begåtts. Med PL 20 a § kan man genomsöka fordon utan högre misstanke och utan att ha ett brott som utgångspunkt. Detta leder till att man enklare kan nå de illegala vapnen som transporteras på våra vägar och framförallt i städerna. I brottsförebyggande syfte vill man genom denna lag finna vapnen innan de används samt förhindra personskador och grova brott mot liv och hälsa genom att förverka dem.²⁸

PL 19 § 2 st. 1 p är lagen man utgått ifrån, den har gett polismannen möjlighet genomsöka person för att i förebyggande syfte genomsöka fordon efter vapen. Man har plagierat PL 19 § 2 st. 1 p och skapat en paragraf med samma syfte, men utökat polismannens befogenheter och möjligheter till att enklare arbeta för en tryggare tillvaro genom att få mandat att själva

²⁷ Prop. 2005/06:113 sid. 20

²⁸ Berggren och Munck 2007 "Polislagen en kommentar" sid. 146

få fatta beslut om åtgärden. jämfört med tidigare liknande lagstiftning enligt reglerna i rättegångsbalken och polislagen.²⁹

Under arbetets gång har vi sökt efter prejudicerande rättsfall som kan ge polismännen information om hur de skall arbeta och använda paragrafen på flera ställen såsom kända juridiska sidor på Internet samt på biblioteket. Sökandet har dock ej gett något resultat då det inte finns något vägledande rättsfall.

I en av intervjuerna hade man, när man genomfört en undersökning enligt PL 20 a §, inte funnit några vapen, däremot hade man funnit en mindre mängd narkotika. PL 20 a § kan ge överskottsinformation även om inga föremål som regleras i PL 20 a § påträffas. Det kan ge ingångar och misstankar om andra brott exempelvis narkotika och stöldbrott. Det sistnämnda har vi märkt genom samtal med poliserna är väldigt positivt, de som stoppats har oftast kriminell bakgrund och det finns oftast en orsak till att just den aktuella bilen skall undersökas.

Intervjuer

Vi har genomfört två korta intervjuer med poliser från Örebro och Stockholm för få en liten inblick i hur den används på olika platser i landet. Vi har även haft samtal med en polisstudent som genomfört fältstudier hos polismyndigheten i Jönköping

Polisman från Örebro:

Vid samtal med polisman från Örebro som praktiskt tillämpat PL 20 a §, uppger han att när lagen tillämpades var omständigheterna som följande:

En demonstration utan tillstånd genomfördes i centrala Örebro av National Socialistisk Front (NSF). Poliserna hade ingen förhands information om detta och man befarade bråk från motdemonstranter samt att det kunde finnas tillhyggen bland NSF demonstranterna. Efter demonstrationen marscherade NSF anhängarna till ett P-hus i centrala Örebro. I P-Huset lastade NSF anhängarna sina bilar med sina banderoller. Under ilastandet observerade polisen att det fanns något som liknade sköldar i bagageutrymmet. Med dessa omständigheter utfördes sedan en husrannsakan med stöd av PL 20 a § i bilen samt en kroppsvisitation enligt PL 19 § på NSF anhängarna. Polis mannen uppger dock att de ej hittade något utom

²⁹ Prop. 2005/06:113 sid. 20

sköldarna som väckte misstanken, inget beslagtogs. Polismannen anser att PL 20 a § är bra men används allt för sällan av polisen, polismannen tycker också att han har för lite rutin och kunskap om lagen.

Polisman från Sollentuna:

Vid samtal med polisman från Sollentuna som praktiskt tillämpat PL 20 a §, uppger han att när lagen tillämpades var omständigheterna följande:

Han arbetade natt och mellan midnatt och morgon påträffade hans patrull en BMW med fyra ungdomar med keps i Väsby (norr om Stockholm), bilen var hemmahörande i södra Stockholm och var på väg mot ett område där det varit problem med gängslagsmål sedan en tid tillbaka. Dessa omständigheter resulterade till en husrannsakan enligt PL 20 a § i den aktuella BMW:n. Inga vapen påträffades men en mindre mängd narkotika påträffades.

Han berättar att han använt sig av PL 20 a § vid 3 till 4 tillfällen och han tycker att det är en bra och ”tacksam lag”. Han tycker att PL lagarna över lag är bra, tacksamma och lättolkade.

Studerande vid polisutbildningen i Umeå:

Samtal med polisstudent från Umeå som praktiskt tillämpat PL 20 a § under en fältstudievecka i Jönköping, uppger hon att när lagen tillämpades var omständigheterna följande:

Patrullen stoppade på kvällen en bil. Bilen hade blivit stoppad under sommaren och vid det tillfället hade personen kniv på sig. Han förekom även i Allmänna spaningsregistret (ASP) där det framgick att han brukade bära kniv. Dessa omständigheter resulterade till en husrannsakan enligt PL 20 a § i det aktuella fordonet.

Husrannsakan enligt PL 20 a § resulterade i att man tog en morakniv i beslag jämlikt 27:14 a § då den kunde anses förverkad enligt 36:3.

Kritisk granskning av resultatet

Under genomförandet av arbetet har vi sökt en efter en del uppgifter som vi önskade ha med i arbetet. Vi önskade att finna något vägledande rättsfall som gjort att vi skulle kunna tolka paragrafen lättare och se hur rättsväsendet ser på paragrafen. Vi sökte bland flera juridiska hemsidor på Internet utan resultat. De uppgifter vi funnit om paragrafen är via propositionen, viss litteratur såsom Polislagen en kommentar samt en rapport och enkätundersökning från Justitiedepartementet. Vi har även via samtal med polismän tagit del av information som vi ville ha svar på i våra frågeställningar.

Vi har upptäckt under tiden vi skrivit arbetet att paragrafen tolkas väldigt brett. Vi har under intervju tillfällen upptäckt två användnings områden då paragrafen används, dels att man vid de tillfällen då man ingriper med vid gängbrottslighet/manifestation som grund som skedde i Örebro samt Täby och dels att man vid ett annat tillfälle ingriper mot en person man ingripit mot tidigare under året då han burit kniv. Den sistnämnde har inget med gängbrottslighet eller manifestations liknande anknytningar att göra.

När vi sökte intervju med polisman från Örebro samtalande vi med flera poliser innan vi fann en som utfört en undersökning enligt PL 20 a §. De som vi samtalade med först hade lite eller ingen kännedom om PL 20 a §. De flesta kände till att lagen fanns men hade ingen erfarenhet av den.

Resultatsammanfattning

Lagen har fyllt ett hålrum som funnits en längre tid i lagstiftningen, från att tidigare ha krav på att ha en brottsmisstanke om brott i grunden och därmed beslut från förundersökningsledare. Paragrafens tillkomst har medfört att polismannen på fältet på ett enkelt sätt numera kan undersöka fordon och förebygga personskador och grova brott mot liv och hälsa med eget beslut som grund.

Diskussion

Inför detta arbete satte vi upp 5 frågeställningar som vi ville besvara och som gav oss på en del tankar efter att vi hittat information om det vi frågar om.

Den organiserade brottsligheten ökar och sprider sig från storstäderna till mindre orter i landet, den organiserade brottsligheten förändrar karaktär. Kontakter mellan gäng och kriminella nätverk i landet ökar. Polisen och rättsväsendet måste utvecklas i samma riktning för att kunna störa och beivra den organiserade brottsligheten, PL 20 a § är en del

av utvecklingen. PL 20 a § gör det möjligt att stoppa och genomsöka detta klientels fordon och försvåra deras möjligheter att hantera vapen och samtidigt förebygga svåra personskador och grov brottslighet. PL 20 a § är i lagens mening delegerad till polisman oberoende av dennes rang, att fatta beslut om husrannsakan enligt PL 20 a § anledningen till delegationen är att det anses som en mindre kränkning av den personliga integriteten att genomsöka ett fordon än att genomsöka exempelvis en bostad

Slutsatser

Vi har efter de intervjuer vi hållit fått uppfattningen att PL 20 a § används i varierande omfattning och kännedomen om lagen varit varierande hos polismän. Det finns inga rättsfall som behandlat och prövat lagen, detta av naturliga skäl då den endast funnits operativ sedan juli 2006. Detta har medfört att lagen kan tolkas brett och passa in i många situationer. Det ska bli intressant att se i vilken omfattning och i vilka situationer PL 20 a § kan komma att användas. Den låga misstanken som ingång till paragrafens användning är en stor hjälp för polismän att arbeta mot kriminella och att beslutet inte behöver upp och vända hos förundersökningsledare innan åtgärden genomförs ser vi som positivt, det är polismannen som står på just den gatan, vid just den bilen, med just de människorna, och med omkringliggande omständigheter som har sett möjligheten till åtgärden.

I en av intervjuerna framkom att man inte hittade något som kunde falla in under PL 20 a § och BrB 36:3 § men det gav istället ingång till nytt brott, narkotikabrott. Vi har under arbetets gång diskuterat kring hur lagen kan komma att missbrukas genom att komma åt annan brottslighet än lagen utformats för genom att på paragrafens grund undersöka ett fordon efter vapen men att det är en ursäkt för att t.ex. söka narkotika. Tanken har kommit men det finns inga belegg på att den används på detta sätt.

Paragrafens tillkomst har välkomnats av många poliser, framförallt i storstäder, där den används flitigare. Vi ser den även som en öppning mot att bekämpa grov brottslighet och svårare våld som blir alltmer vanligt, även utanför storstäderna.

Referenser

Berggren, Nils-Olof och Johan Munck ”*Polislagen, en kommentar*”. 6:e upplagan

Nordstedts Juridik AB Stockholm(2007)

Dahlström, Nilsson, Westerlund. ”*Brott & Påföljder*” 2:a upplagan

Mölnlycke Bruuns förlag (2005)

Fitger Peter ”*Särtryck ur Rättegångsbalken*” Nordstedts Juridik AB Stockholm (2006)

Offentliga tryck

Proposition 2005/06:113. En ny möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål

SOU 1979: 6 s. 294 Polisen, betänkande av 1975 års polisutredning

Stockholm. Fritzes

Elektroniska dokument

Tidningen Svensk Polis 2006-05-16 Rikspolisstyrelsen. Stockholm. Internet.

<http://www.polisen.se/inter/util/nodeid=21434&pageversion=1.jsp?articleid=182682> (07-11-28)

Rikspolisstyrelsen, Rapport 2006, POA-551-2228/06 Stockholm. Internet

<http://www.polisen.se>

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Stureplansmorden> Internet (2007-11-28)

Övriga dokument

Egerstedt Olof 2004 PM ”*En ny möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon*”. Stockholm. Internet.

justitiedepartementet

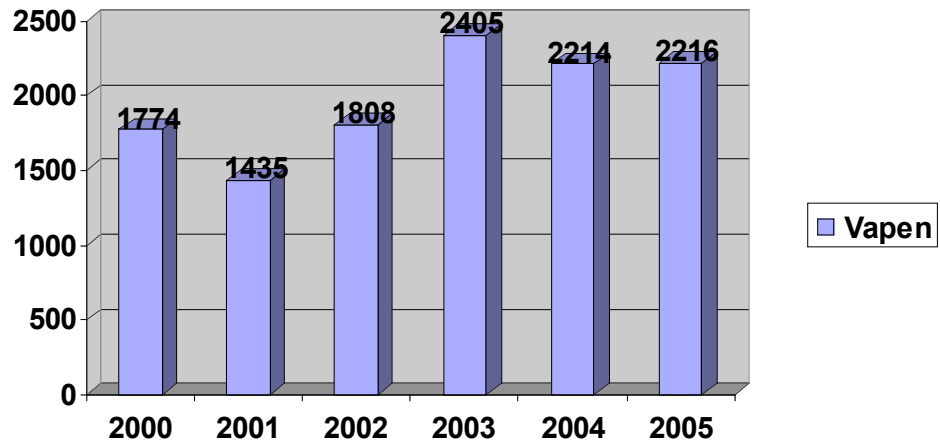
Lagtexter

Lag (1984:387) Polislagen

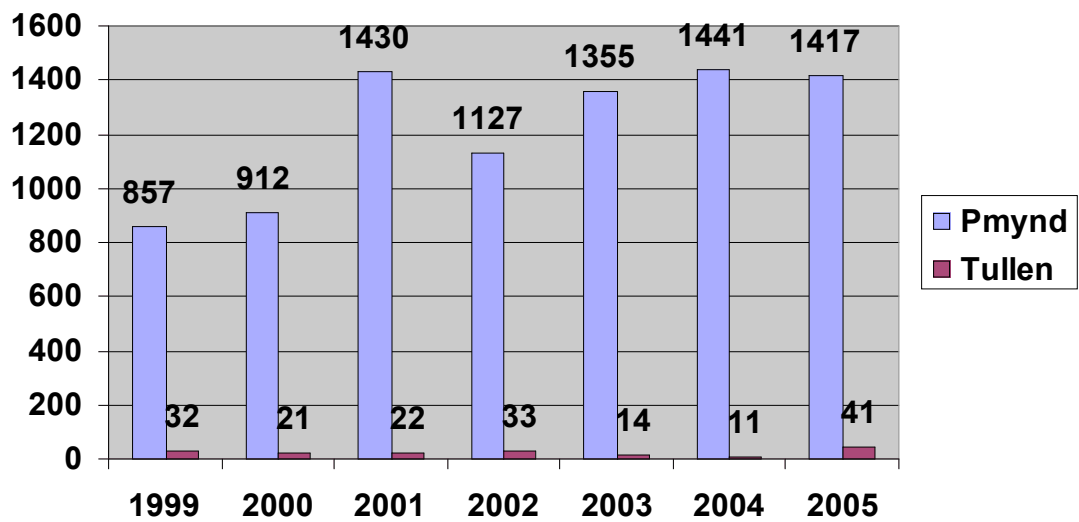
Rättegångsbalken 28 Kap

Bilaga 1

Stulna eller förkomna skjutvapen³⁰

Polisen och tullens beslag av skjutvapen³¹

³⁰ RPS "Rapport 2006" sid. 10

³¹ RPS "Rapport 2006" sid. 12